

KGB „aktiivmeetmete“ kasutamisest

Ivo Juurvee*

Mida tähendavad luure ja aktiivmeetmed Vene/Nõukogude käsitluses?

Käesolev dokumendipublikatsioon heidab oluliselt valgust mõjutustegevuse olemusele, kuid selle mõistmiseks on vaja teada tausta. Siinkohal vaadeldakse, kuidas oli Nõukogude Liidus lahti mõtestatud mõiste „luure“ (käsitletakse poliitilist ehk tsiviilluuret, jättes allikate puudusel kõrvale sõjaväeluure ja taktikalise luure) ning milline koht oli selles mõjutustegevusel ehk aktiivsetel meetmetel (või aktiivmeetmetel).

Nõukogude Liidus juhtis ja viis välisluuret ellu NSVL KGB Esimene peavalitsus (PGU). Kõige olulisemateks väliüksusteks olid KGB residentuurid välismaal, valdav osa neist „legaalsed“ ehk NSVL saatkondade juures ja teiste NSVL esinduste katte all. Lisaks sellele täitsid PGU ülesandeid NSVL KGB regionaalsete esinduste ehk KGB-de (neid oli neliteist ehk üks formaalselt justkui iseseisev igas liiduvabariigis, välja arvatud Vene NFSV, kus asus NSVL KGB keskaparaat) ja UKGB-de (KGB-valitsused oblastites ja kraides) esimesed allüksused (vastavalt suurusele valitsus, teenistus või osakond).

Kuna organisatsiooni juhiti peamiselt mitmesuguste käskkirjade abil – ei olnud olemas sellist asja nagu NSVL KGB seadus või luureseadus –, siis tekkis terminoloogias segadus ja selged definitsioonid puudusid. Arvestades organisatsiooni suurust ja paiknemist geograafiliselt väga laial alal – KGB-d ja UKGB-d üle Nõukogude Liidu ja residentuurid saatkondades üle maailma – oli see probleemiks. Infohalduse seisukohast muutus asi veelgi keerukamaks, kui kasutusele hakati võtma arvuteid. Probleemi lahendamiseks töötati välja kaks mahukat sõnastikku-käsiraamatut – luuret puudutav valmis 1970. aasta paiku ja vastuluure oma 1972,¹ nende täiendatud versioonid anti välja vastavalt 1986.² ja 1988. aastal³.

Kuigi 1970. aasta raamatu originaali siiani uurijate käsutuses ei ole, õnnestus selle sisu ümber kirjutada ja Läände toimetada ülejooksik Vassili Mitrohhinil (temast juttu edaspidi). Luure (разведка) definitsioon erines mõneti Läänes käibivatest. See oli järgmine:

„Luure – poliitilise võitluse salajane vorm, mis kasutab varjatud vahendeid ja meetodeid huvipakkuva salajase informatsiooni kogumiseks ja aktiivsete meetmete läbiviimiseks vastase mõjutamiseks ning tema poliitiliste, majanduslike, teaduslike, tehniliste ja sõjaliste positsioonide nõrgendamiseks.“⁴

* Ivo Juurvee (1979), ajaloodoktor, Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskuse uurimisprogrammi „Keskus ja julgeolek“ juht ja teadur ning Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste osakoormusega teadur. Narva mnt. 63/4 East, Tallinn 10152, ivo.juurvee@icds.ee

¹ Kontrrazvedyvatel'nyj slovar'. Moskva: Vysšaja škola KGB pri SM SSSR imeni F. È. Dzeržinskogo, 1972. (SBU, 13-1-647)

² Edinyj slovar' čekistskoj terminologii: Čast' I. Razvedka. Moskva: Krasnoznamennyj institut KGB SSSR imeni J. V. Andropova, 1986. (Pole uurijatele kättesaadav, kuid on kättesaadavates materjalides viidatud – vt. järgmine viide lk. 5.)

³ Edinyj slovar' čekistskoj terminologii. Čast' II. Kontrrazvedka. Moskva: Vysšaja ordena Oktjabrskoj revoljucii krasnoznamenaja škola KGB SSR imeni F. È. Dzeržinskogo, 1988. (SBU, 13-1-696)

⁴ MITN 3-6; V. Mitrokhin (toim.) KGB Lexicon. The Soviet Intelligence Officers Handbook. London: Routledge, 2002, lk. 111.

Leht Vassili Mitrohhini vihikust, kuhu on ümber kirjutatud osa KGB 1. peavalitsuse sõnastikust, aktiivmeetmete definitsioon on ridadel 12-19. Isegi vene keelt oskavale ja paleograafiat õppinud inimesele on käekirjast arusaamine tõsine väljakutse ja see oli probleemiks ka Suurbritannia eriteenistustele. Ilma selle vihikuleheta oleks aktiivmeetmete täpne definitsioon – vähemalt akadeemilistes ringkondades – siiani teadmata. MITN-5-1, lehed pagineerimata.

совокупная законодательная, административная, дипломатическая и культурная работа в интересах и во благо интересов местного населения, политическими и др. органами власти в области обеспечения обороноспособности и охраны гос. тайны, укреплению и его совершенствованию, везде и всегда и везде из всех местных учреждений, учреждений, школ и предприятий, учреждений, школ и предприятий. Акт является элементом а.о. работы в разведывательной сфере.

Активные мероприятия - а.о. мер, имеющие целью оказание воздействия влияния на международные отношения, политику, экономику, культуру, науку, искусство, на введение изменений в законодательство, подрыв и ослабление его позиций, срыв его внешнеполитических и дипломатических целей.

Активные мероприятия в развед. сфере - а.о. мер, направленные на оказание влияния на политику, экономику и внешнеполит. отношения разведывательной сферы в интересах кол. союза и др. стран союз.

Niisiis on ülesandeid kaks: esiteks infokogumine ja teiseks mõjutamine. Aktiivsete meetmete definitsioon samas sõnastikus oli:

„Agentuur-operatiivsed meetmed, mis on suunatud sihtmärk-riigi huvipakkuvate poliitilise elu aspektide mõjutamisele, nagu välispoliitika, rahvusvaheliste küsimuste lahendamine, vastase eksiteele viimine, tema positsioonide nõrgendamine vaenulike plaanide nurjamiseks ja teiste eesmärkide saavutamiseks.“⁵

Lisaks sellele töid kõik neli eespool mainitud käsiraamatut ära veel kümneid mõjutustegevust lahtimõtestavaid märksõnu, kuid parema ülevaate annab siinkohal publitseeritav dokument.

Kuidas luure definitsioon edasi arenes? Kui võrrelda 1972. ja 1988. aasta vastuluure sõnastikke, ei ole neis põhimõttelisi erinevusi peamistes definitsioonides ja seda võib eeldada ka sarnase lõtkuga välja antud luuresõnastike kohta. Kuid suured muutused NSVL KGB jaoks algasid 1991. aastal. *Perestroika* ja *glasnost* olid selleks ajaks Nõukogude Liitu piisavalt palju muutnud, et isegi KGB tegevusele sooviti anda seaduslik alus, ning maikuus võeti vastu seadus „Riikliku julgeoleku organitest NSVL-s“. Seaduse artikkel 2 sätestas NSVL KGB kaheksa tegevussuunda, neist esimene oli „Luuretöö (*разведывательная работа*) eesmärgiga tagada NSVL ja vabariikide riiklik julgeolek“,⁶ kuid defineerimisega

⁵ Samas, lk. 111.

⁶ Закон СССР „Об органax государственной безопасности в СССР“, 16.05.1991, <http://shieldandword.mozohin.ru/documents/law16591.htm>

kaugemale ei mindud, mõjutustegevuse avalikust mainimisest rääkimata.

Kiired muutused järgnesid augustiputšile, pärast mida sai NSVL KGB esimeheks reformimeelne Vadim Bakatin. Repressiivorgan sellisel kujul pidi lakkama eksisteerimast ja Bakatin lähtus seitsmest punktist: desintegreerimine, detsentraliseerimine, seaduslikkuse tagamine, deideologiseerimine, efektiivsus, avatus ning riigi julgeoleku mittekahjustamine.⁷ Välisluure soovis Bakatin kohe eraldada, vähendada koosseisu kolmandiku võrra ja leida etteotsa „aus inimene“, kelleks osutus Jevgeni Primakov.⁸ Novembris ja detsembris eksisteeris PGU mõned nädalad NSVL Kesklureteenistuse (*Центральная служба разведки СССР*) nime all ja kui detsembris nimetati see ümber Välisluureteenistuseks (SVR), siis oli käskkirjas juttu juba „luuretegevusest“ (*разведывательная деятельность*), millele definitsiooni endiselt ei antud. Mälestustes ei räägi Bakatin välisluurele uue õigusliku raamistiku loomisest, kuid mainib muude seaduste puhul, et sellega tegelesid KGB juristid.⁹ Küllap tegid seaduse „Välisluurest“ projekti valmis endised KGB ohvitserid ja loomulikult lähtudes senisest sõnavarast ja teadmistest. Kui seadus 1992. aasta suvel heaks kiideti, andis see järgmise definitsiooni:

„Luuretegevust teostavad spetsiaalselt loodud riigorganid – välisluure organid:

- kogudes ja läbi töötades informatsiooni, mis puudutab Venemaa Föderatsiooni eluliselt vajalikke huvisid võõrriikide, isikute ja organisatsioonide reaalsete ja potentsiaalsete võimaluste, tegevuste, plaanide ja kavatsuste kohta;
- soodustades meetmete realiseerimist, mida riik viib läbi Venemaa Föderatsiooni julgeoleku tagamiseks.“¹⁰

Nagu näha, koosnes sarnaselt KGB varasemale salajasele definitsioonile seegi kahest osast, millest esimene oli informatsiooni kogumine ja analüüs. Teises pooles oli püütud leida aktiivsetele meetmetele uus ja ajastu vaimule vastav poliitiliselt korrektne nimetus. Arusaadavatel põhjustel ei ole uurijale kahjuks kättesaadavad Venemaa välisluure käsiraamatud, mis vahetasid välja 1986. aasta KGB käsiraamatu, kuid avalikku definitsiooni muudetud ei ole, uus föderaalne seadus „Välisluurest“, mis võeti Riigiduumas vastu 1995. aasta lõpus, kuulutati president Jeltsinini poolt välja 1996. aasta alguses, annab täpselt sama luuretegevuse definitsiooni kui 1992. aasta seadus.¹¹ Väärrib märkimist, et 2003. aastal tehtud parandused 1995. aasta föderaalne seadusesse „Föderaalset julgeolekuteenistusest“ laiendavad sama luuretegevuse definitsiooni lisaks SVR-ile ka siseriiklikule julgeolekuteenistusele FSB-le.¹²

Avaliku kirjanduse järgi on seaduses mainitud „meetmete soodustamisest“ saanud „soodustusmeetmed“ (*мероприятия содействия*), mida tähistatakse lühendiga MS. Pärast külma sõda „üle hüpanud“ SVR-i ohvitseridest on põhjalikud memuaarid avaldanud ainult üks, Sergei Tretjakov. Tema sõnul sai SVR-is kunagisest PGU A-teenistusest („a“ nagu aktiivmeetmed) MS-osakond.¹³ Ka FSB-s oli toetusprogrammide valitsus (*Управление программ содействия*), mille alla kuulus avalike suhete keskus.¹⁴

⁷ V. Bakatin. Izbavlenie ot KGB. Moskva: Novosti, 1992, lk. 77–78.

⁸ Samas, lk. 69–71.

⁹ Samas, lk. 136.

¹⁰ Zakon Rossijskoj Federacii „O vnešnej razvedke“, 08.07.1992, <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&prevDoc=102017351&backlink=1&nd=102017360&rdk=0>

¹¹ Federal'nyj zakon „O vnešnej razvedke“, 10.01.1996, <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102039044>

¹² Federal'nyj zakon „O federal'nyj službe bezopasnosti“, 03.04.1995, <http://www.fsb.ru/fsb/npd/more.htm%21id%3D10340801%40fsbNpa.html>

¹³ P. Earley. Seltsimees J. Vene meisterspioon külma sõja järgses Ameerikas paljastab oma rääkimata saladused. Tallinn: Tänapäev, 2009, lk 193–194.

¹⁴ A. Soldatov, I. Borogan. Uus aadel. Julgeolekuriigi taasloomine Venemaal ja KGB pärandi edasikestmine. Tallinn: Tänapäev, 2011, lk 268, 289–291.

Varasemad allikad aktiivmeetmete kohta

Sarnaselt teistele luureteenistustele varjas kiivalt oma tegevust loomulikult ka NSVL KGB PGU ja selle peavalitsuse dokumente ei tehtud uurijatele kättesaadavaks ka pärast 1991. aastat. Nõukogude luure eripäraks oli üpris suur ülejoosikute arv ja muu hulgas andsid nad Lääne eriteenistustele infot ka aktiivmeetmete kasutamise kohta ning teemast oli juttu ka mõnes avaldatud mälestusteraamatus, näiteks Juri Švetsi¹⁵ ja Stanislav Levšenko¹⁶ omades. Seda teemat puudutas eriti endine Tšehhoslovakkia aktiivmeetmetega tegeleud ohvitser Ladislav Bittmann, kes lisaks mälestusteraamatule¹⁷ avaldas kaks käsitlust¹⁸. Ülejoosikute andmetele tuginedes uuriti teemat nii rohkem kui ka vähem ajakirjanduslikult edasi, millest sündis mitmeid raamatuid.¹⁹

Tõsiseks uurimiseks jäi allikaline baas külma sõja ajal siiski nõrgaks. Kuna ülejoosikud ei jookse tavaliselt üle tühjade kätega, vaid üritavad varem edastada ja kaasa viia võimalikult palju dokumente, sattus Läände ka neid, kuid publitseerimiseni jõuti alles pärast külma sõja lõppu. Märkimisväärsemad on 1985. aastal üle joosnud Oleg Gordijevski materjalid²⁰ ja eriti 1992. aastal Venemaalt lahkunud PGU endise arhivaari Vassili Mitrohhini materjalid. Viimase poolt ümber kirjutatud ja refereeritud dokumentide põhjal on allikapublikatsioonina avaldatud eespool juba mainitud kaks KGB käsiraamatut 1970. aastate algusest,²¹ veel kolm paksu raamatut²² ja alates 2014. aastast on uurijatele kättesaadavad umbes 10 000 lehekülge dokumente.²³

Kuigi siinkohal on käsitletud vaid kõige olulisemaid allikaid, on neidki üksjagu. Kuid lisaks allikakriitilistele probleemidele mälestustega on nende nõrkuseks see, et käsitletakse peamiselt PGU ja KGB residentuuride tegevust, KGB regionaalsete üksuste tegevuse kohta selles vallas praktiliselt andmeid ei ole. Ida-Saksamaa endise julgeolekuteenistuse arhiivimaterjalide põhjal on aktiivmeetmete kohta käiv teadustöö olnud võimalik,²⁴ kuid nii palju kui siinkirjutajal on saanud tutvuda Eestisse, Lätisse, Leedusse ja Ukrainasse – viimastele on juurdepääs alates 2014. aastast samuti paranenud – maha jäänud KGB dokumentidega, need aktiivmeetmete läbiviimist ei käsitlenud. Seda arvestades on siinkohal avaldatav dokumendi tõlge eriti huvipakkuv.

Allikmaterjal ja selle avaldamine

Tegu on väljavõttega (viienda peatükiga) 108-leheküljelisest raamatust „Poliitiline luure NSV Liidu territooriumilt. Õppevahend“, mille andis 1989. aastal välja PGU õppeasutus Punalipu-

¹⁵ Y. B. Shvets. Washington Station. My Life as a KGB Spy in America. New York: Simon&Schuster, 1994.

¹⁶ S. Levchenko. On the Wrong Side. My Life in the KGB. Washington: Pergamon-Brassey's, 1988.

¹⁷ L. Bittmann. The Deception Game. Syracuse: Syracuse University Research Corporation, 1972.

¹⁸ L. Bittmann. The KGB and Soviet Disinformation. An Insider's View. Washington: Pergamon-Brassey's, 1985; L. Bittmann. The New Image-Makers. Soviet Propaganda and Disinformation Today. New York: Brassey's, 1988.

¹⁹ J. Barron. KGB: The Secret Work of Soviet Secret Agents. New York: Reader's Digest Press, 1974; J. Barron. KGB Today: The Hidden Hand. New York: Berkley Books, 1983; R. H. Shultz, R. Godson. Dezinformatsia. Active Measures in Soviet Strategy. New York: Brassey's, 1984; H. Romerstein, S. Levchenko. The KGB Against the „Main Enemy“. How the Soviet Intelligence Service Operates against the United States. Lexington: Lexington Books, 1989.

²⁰ C. Andrew, O. Gordievsky (toim.) Instructions from the Centre: Top Secret Files on KGB Foreign Operations 1975–1985. London: Hodde and Stoughton, 1991; C. Andrew, O. Gordievsky (toim.) More Instructions from the Centre. Top Secret Files on KGB Foreign Operations 1975–1985. London: Frank Cass, 1992.

²¹ V. Mitrokhin (toim.) KGB Lexicon. The Soviet Intelligence Officers Handbook. London: Routledge, 2002.

²² C. Andrew, V. Mitrohhin. Mitrohhini arhiiv. KGB Euroopas ja mujal läänemaailmas. Tallinn: Sinisukk, 2002; C. Andrew, V. Mitrohhin. Mitrohhini arhiiv. II, KGB ja maailm. Tallinn: Sinisukk, 2007; V. Mitrokhin (toim.) „Chekisms“, Tales of the Cheka, A KGB Anthology. London: Yurasov Press, 2008.

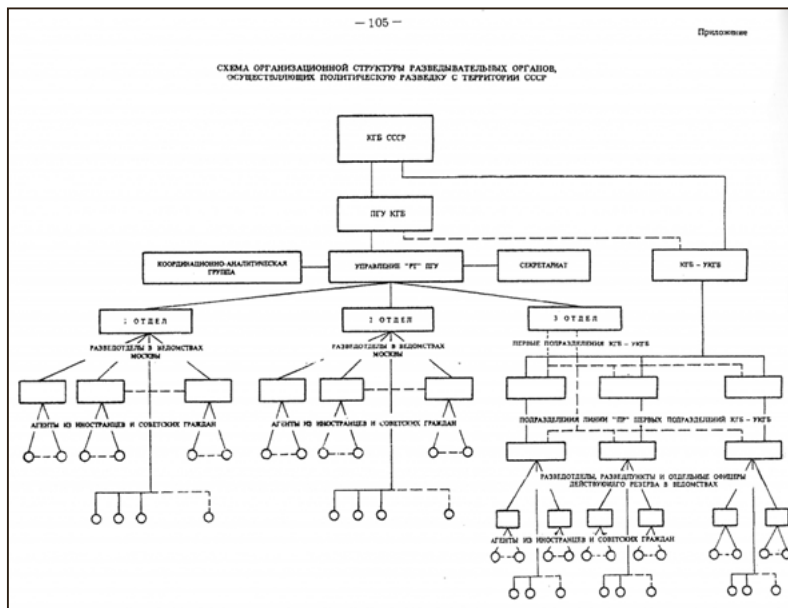
²³ GBR/0014/MITN – The Papers of Vasilij Mitrokhin (Churchill Archives Centre, Cambridge).

²⁴ D. Selvage, C. Nehring. Die AIDS-Verschörung. Das Ministerium für Staatssicherheit und die AIDS-Desinformationskampagne des KGB. Berlin: BStU, 2014.

line NSVL KGB J. V. Andropovi-nimeline instituut.²⁵ Tiitellehe pöörde järgi on selle autorid ajalooteaduse kandidaadid²⁶ kindralmajor V. M. Vladimirov ja polkovnik J. A. Bondarenko, kes tegutsesid Vladimirovi üldise toimetamise all. Neist esimene on nähtavasti Viktor Vladimirov, kes oli varem olnud KGB välisluure resident Helsingis ja PGU RT-valitsuse²⁷ ülem.²⁸

Õpiku ülejäänud peatükid käsitlevad NSV Liidu territooriumilt lähtuva poliitilise luure struktuuri, ülesandeid ja funktsioone, värbamistööd välismaalaste ja NSV Liidu kodanike hulgas, luureinformatsiooni kogumist NSV Liidu territooriumil ja luure töö organiseerimist rahvusvahelistel üritustel. Õpik on klassifitseeritud „salajaseks“, s. t. selles ei sisaldu viiteid konkreetsetele operatsioonidele või isikutele (mis oleksid toonud kaasa „täiesti salajase“ märke). Uurijale on see isegi positiivne – tegu ei ole detailirohke ülevaatega operatsioonidest, kus tavaliselt asjad ei lähe täpselt nii nagu soovitud, vaid KGB arusaamaga sellest, kuidas asjad ideaalis käima peaksid. Ühtlasi on see välja antud 1989. aastal, s. t. palju värskemaid KGB publikatsioone enam olla ei saanudki, tegu on n.-ö. viimase sõnaga aktiivsete meetmete kohta, milleni NSV Liidus enne selle kokkuvarisemist jõuti.

Omapärane on ka viis, kuidas materjal uurijatele kättesaadavaks on saanud. Nimelt avaldas USA ajakirjanik Michael D. Weiss 27. detsembril 2017 uudisteportaalis *The Daily Beast* artikli,²⁹ millega oli kaasas venekeelne raamat pdf-formaadis, mille viiendast peatükist siinkohal tõlge avaldatakse. Järgmisel kahel päeval ilmus Weissi sulest veel kaks artiklit, millele olid samuti lisatud allikmaterjalid.³⁰ Artiklid põhinesid külma sõja aegsel kirjandu-

NSVL territooriumilt poliitilist luuret läbi viiva luureorganisatsiooni struktuur. Poliitiliseks ja razvedka s territorii SSSR. Učebnoe posobie. Moskva: Krasnoznamennyj institut KGB SSSR imeni J. V. Andropova, 1989, lk. 105.

²⁵ Poliitiliseks ja razvedka s territorii SSSR. Učebnoe posobie. Moskva: Krasnoznamennyj institut KGB SSSR imeni J. V. Andropova, Moskva: NIRIO, 1989.

²⁶ Praegusele PhD-le vastav teaduskraad NSV Liidus.

²⁷ RT (разведка с территории) – luure territooriumilt.

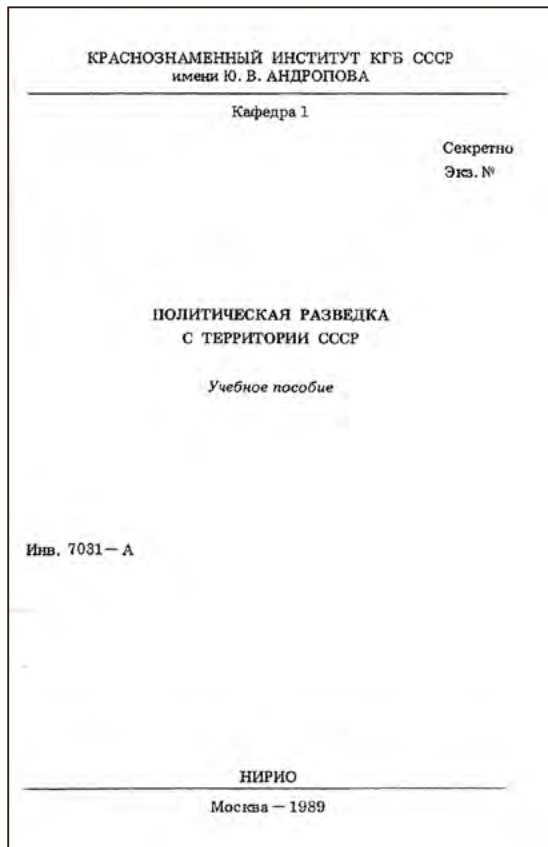
²⁸ http://shieldandsword.mozohin.ru/personnel/vladimirov_v_m.htm

²⁹ M. Weiss. Active Measures Revealed: The Secret KGB Manual for Recruiting Spies, 27.12.2017, <https://www.thedailybeast.com/the-kgb-papers-how-putin-learned-his-spycraft-part-1>

³⁰ M. Weiss. More Active Measures: The KGB Playbook for Infiltrating the Middle East, 28.12.2017, <https://www.thedailybeast.com/the-kgb-playbook-for-infiltrating-the-middle-east>

^M Weiss. Motherland Calling. The KGB Playbook for Turning Russians Worldwide Into Agents, 29.12.2017, <https://www.thedailybeast.com/the-kgb-playbook-for-turning-russians-worldwide-into-agents>

sel ja ajakirjandusel, kuid allikate näol oli KGB ajaloo huvilisele tegu tõelise maiuspalaga. Weiss kirjutab, et „dokumendid andis *The Daily Beast*’ile üle mõni nädal tagasi üks Euroopa julgeolekuteenistus“. Kontrollida seda paraku pole võimalik ja ajakirjanik materjali päritolu täpsemalt kommenteerida ei saanud.³¹ Anonüümse „Euroopa julgeolekuteenistusena“ tulevad esimesena meelde Ukraina ja Balti riigid, kuhu selline materjal maha võis jääda, kuid samas, tegu ei olnud väga väikesetiraažiliste dokumentidega ja hea tahtmise korral võinuksid selle 1990. aastate alguses soetada paljud Euroopa julgeolekuteenistused. Võrreldes materjali nii välimuse kui ka sisu poolest teiste kättesaadavate KGB materjalidega SBU arhiivis Ukrainas, võib seda pidada ehtsaks. Dokumentid ajakirjanikule edastanud teenistuse motiivide üle arutlemiseks ei ole siin õige koht, kuid ajaloost huvitatute huvides on kindlasti, et selline avaldamine jätkuks – operatiivsetest vajadustest lähtuvalt selle materjali omamist saladuses hoida ei ole enam põhjust, küll aga on sellest palju õppida, sh. ajaloolastel.

Tiitelleht. Poliitõeskaja razvedka s territorii SSSR. Uõebnoe posobie. Moskva: Krasnoznamennyi institut KGB SSSR imeni J. V. Andropova, Moskva: NIRIO, 1989, lk. 1.

Peatõkk 5.

Aktiivmeetmete elluviimine NSVL territooriumilt

Lisaks luureinformatsiooni hankimisele on õks luure NSVL territooriumilt poliitilise suuna peamisi õlesandeid aktiivsete meetmete elluviimine, mis on suunatud NLKP ja Nõukogude valitsuse välispoliitilise kursi toetamisele õle maailma toetamiseks Nõukogude initsiatiive rahvusvahelise olukorra tervendamiseks, võidurelvastumise tagasihoidmiseks, õhu kõrvaldamiseks; imperialistlike riikide agressiivsete plaanide ja püõdluste ning NSVL vastu suunatud majanduslike ja ideoloogiliste diversioonide nurjamiseks; imperialistidevaheliste vastuõlude teravdamiseks nõrgendamaks imperialismi poliitilisi, sõjalis-majanduslikke ja ideoloogilisi positsioone; õsutamaks NSVL-le kasulikku mõju arengumaade välispoliitikale ja poliitilisele olukorrale ning poliitiliste parteide, teiste organisatsioonide ja gruppide, eraldiseisvate poliitikute, riigi- ja avaliku elu tegelaste positsioonidele; toetamiseks maailma kommunistlikku ja rahvuslikke vabadusliikumisi; nõukogudevastaste emigrantide organisatsioonide lagundamiseks ja kompromiteerimiseks.

³¹ Autori kirjavahetus Michael D. Weissiga Facebooki messengeris, 10.01.2018.

Nõukogude Liidu territooriumilt lähtuvad aktiivmeetmed töötatakse välja ja viiakse ellu kooskõlas perspektiivsete ja iga-aastaste PGU³² A-teenistuse plaanidega ja eraldi ülesannetega, aga ka PGU RT-valitsuse ja KGB-UKGB³³ esimeste (luure-) allüksuste initsiatiivil A-teenistuse kohustusliku nõusolekuga. Aktiivsete meetmete meetodid võivad olla erinevad sõltuvalt täidetavatest ülesannetest ja olemasolevatest agentuur-operatiivsetest võimalustest. Enim levinuteks on desinformatsioon, paljastamine, kompromiteerimine ja spetsiaalne positiivne mõjutamine. Praktikas kasutatakse neid meetodeid tihti üksteisega põimitult, mis suurendab realiseeritavate aktsioonide resultatiivsust.

Desinformatsioon – see on konspireeritud vastasele väljamõeldud andmete, spetsiaalselt ette valmistatud materjalide ja dokumentide ettesöötmine, et teda eksitada ning viia selliste otsuste ja tegevusteni, mis vastaksid Nõukogude riigi huvidele. Desinformatsioonimeetmeid kasutatakse imperialismi positsioonide õõnestamiseks maailma erinevates regioonides; imperialistlike riikide, kodanlike poliitiliste parteide ja üksikute poliitikute vastuolude tugevdamiseks, nende positsioonide nõrgestamiseks, aga ka eesmärgiga mõjutada mitte ainult läbirääkimisi poliitilistes küsimustes, vaid ka suurte kaubanduslike tehingute sõlmimisel välisriikide kompaniide ja firmadega jne.

Paljastamist kui aktiivmeetodit kasutatakse avalikustamiseks maailma üldsusele või mõne riigi üldsusele salajasi nõukogudevastaseid kavatsusi, agressiivseid plaane ja eesmärgi, pahategusid ja muid sarnaseid vaenlase sõjalis-poliitiliste gruppide, riigiasutuste, parteide ja nende liidrite tegevusi, aga ka avalikustamiseks imperialistlike riikide õõnestamise plaane sotsialistlike riikide, rahvuslike vabastusliikumiste, progressiivsete režiimide ja demokraatlike jõudude suhtes. Paljastusoperatsioonid võivad avaldada märkimisväärset mõju välismaal Nõukogude Liidule soodsas suunas formeeruva avaliku arvamuse kujunemisele, aidata kaasa Ameerika-vastaste meeleolude tugevdamisele eri riikides, sõjavastase liikumise tõusule jne.

Kompromiteerimist kasutatakse tekitamiseks vastasele poliitilis-moraalset kahju; kapitalistlike maade riigiasutuste, poliitiliste organisatsioonide, üksikute riigi-, poliitika-, avaliku elu, usu ja muude tegelaste ning nõukogudevastaste emigrantide keskuste autoriteedi õõnestamiseks ja positsioonide nõrgestamiseks. Selleks kasutatakse selguse andmist³⁴ või huvitatud isikuteni spetsiaalselt kogutud materjalide ja andmete viimist, mis kas vastavad tegelikkusele või on legendeeritud.

Spetsiaalne positiivne mõjutamine näeb ette NSVL jaoks kasuliku mõju avaldamise valitsustele, parteidele, üksikutele poliitika-, riigi- ja avaliku elu tegelastele, äriühingute esindajatele reeglina luuratava riigi seaduste piires. Luuret NSVL territooriumilt viivad läbi [KGB] allüksused, mis tegutsevad sellisel mõjutamisel erinevalt teistest Nõukogude asutustest konspireeritult, kasutades oma agentuur-operatiivseid võimalusi.

Selliste meetoditega aktiivsete meetmete läbiviimise vormid on üsna mitmekesised: mõjutusvestlused väljapaistvate välismaa tegelastega, kellest sõltuvad tähtsad poliitilised otsused; suunatud informatsiooni ja desinformatsiooni ettesöötmine; Nõukogude Liidule kasulike dokumentaalsete materjalide toimetamine üksikute riigi-, poliitika- ja avaliku elu tegelasteni, aga ka poliitiliste ja ühiskondlike organisatsioonideni; välismaa pressis artiklite ilmutamine ning raamatute, brošüüride ja lehtede publitseerimine välismaa autorite, poliitikute, ühiskondlike organisatsioonide ja gruppide nimel; raadio- ja teleasaadete, pressikonferentside ja intervjuude organiseerimine väljapaistvate riigi-, poliitika- ja ühiskonnategelastega, tuntud teadlastega ja teiste mõjukate välismaa isikutega kooskõlas PGU A-teenistuse ettevalmistatud teesidega; välisriikides koosolekute, miitingute, demonstratsioonide, valitsustele suunatud pöördumiste ja parlamendi arupärimiste inspireerimine;

³² PGU (Первое Главное Управление) – NSVL KGB Esimene peavalitsus ehk välisluure. A-teenistus (Служба «А») tegeles aktiivsete meetmetega.

³³ KGB keskasutust nimetati NSV Liidu KGB-ks (КГБ СССР). Siin on mõeldud kohalikke esindusi liiduvabariikides (KGB, nt. Eesti NSV KGB) ja KGB-valitsusi oblastites ja kraides (УКГБ, Управление КГБ по ... области).

³⁴ Предания гласности – mõeldud on üldsusele avalikuks tegemist.

kaasaaitamine rahvusvahelistel foorumitel Nõukogude Liidu huvidel vastavate otsuste ja resolutsioonide vastuvõtmisele jne.

Jõududeks, mis organiseerivad ja viivad ellu aktiivseid meetmeid, on luuret NSVL territooriumilt läbi viivate [KGB] allüksuste operatiivtöötajad. Aktiivsete meetmete peamiseks vahenditeks on välismaalastest ja Nõukogude kodanikest agendid, usalduslikud ja operatiivsed kontaktid,³⁵ usaldusisikud³⁶, aga ka operatiivtehnilised luurevahendid³⁷ ja välja selgitatud vastase operatiivtehnika.³⁸ Mainitud jõud ja vahendid kuuluvad mõiste „aktiivsete meetmete realiseerimise kanalid“ alla. Aktiivsete meetmete realiseerimise kanalite valiku õigsus määrab märkimisväärses osas ära planeeritava aktsiooni edukuse.

Aktiivmeetmed NSVL territooriumilt, nagu ka KGB residentuuride poolt, viiakse läbi, kasutades peamiselt välismaalastest agente ja usalduslikke kontakte. Selleks soetatakse, lisaks selle agentuuraparaadi kasutamisele, mis täidab informatsiooni kogumise ülesandeid, spetsiaalselt mõjuagendid, usalduslikud ja operatiivkontaktid, kellel on reeglina üsna kõrge ja autoriteetne koht välisriikide valitsusasutustes, parlamentides, poliitilistes parteides, ühiskondlikes organisatsioonides, relvajõududes, teadus-, kultuuri- või äriühingutes. Mõju[tamis]agentuur, kasutades luure poolt ette valmistatud teese, võib positiivselt mõjutada uuratavate riikide valitsuste, poliitiliste parteide, ühiskondlike jt. organisatsioonide positsiooni nende poolt vastu võetavate otsuste osas.

Suurt tähtsust aktiivsete meetmete realiseerimiseks NSVL territooriumilt omab agentuur-operatiivsete positsioonide loomine välismaa diplomaatilistes, konsulaar-, kaubandus- jm. esindustes Nõukogude Liidus. Agendid ja usalduslikud kontaktid [neis asutustes] töötavate isikute hulgas on võimelised saatma suunatud informatsiooni (desinformatsiooni) oma riikide kõige kõrgemate võimuešelonideni, eriti küsimustes, mis puudutavad Nõukogude Liidu välispoliitikat ning seal toimuvaid sisemisi protsesse, aga ka avaldama tõsist mõju suhete arengule nende esindatavate maade ja NSVL vahel.

Aktiivsete meetmete realiseerimise välismaiste esinduste töötajate kaudu Nõukogude Liidus võib edukalt lahendada ilma nendega luurealaseid sidemeid loomata, täpsemalt neile „informatsiooni allikaid“ ette söötes, organiseerides andemete „lekkeid“ erinevate NSVL territooriumil asuvate objektidega tutvumisel jne.

Arvestades rolli ja kohta, mis on Lääne massiteabevahenditel³⁹ avaliku arvamuse kujunemises, pakuvad märkimisväärselt huvi agentide ja usalduslike kontaktidena välismaa ajakirjanikud, kommentaatorid ja kirjastajad. Nende ülesastumised trükipressis, raadios või televisioonis, kasutades meie teese, võivad mõjuda avalikkusele vastase maades NSVL-le soodsas valguses. See agentuuri kategooria võib luure ülesandel viia läbi mõjutusvestlusi valitsusjuhtide, ministrite, parlamendiliikmete, poliitiliste parteide juhtide, töösturite ja finantsistidega. Nende kaudu võib Lääne pressilükata⁴⁰ meie jaoks olulisi materjale mitmesuguste probleemide kohta, mõjutada ühtede või teiste NSVL huve puudutavate sündmuste kajastamist, organiseerida meie ettevalmistatud teeside järgi raamatute ja brošüüride väljaandmist.

Nõukogude Liidus akrediteeritud välismaa ajakirjanikke, nagu ka muude välismaa esinduste

³⁵ Usalduslikud kontaktid (доверительные связи): Välisriigi kodanikud, kes, olemata agendid, annavad luureohvitseridele neid huvitavat infot ja aitavad neid konfidentsiaalsete ülesannete täitmisel, mis on põhimõtteliselt luureülesanded, lähtudes ideoloogilistest või poliitilistest eelistustest, materiaalsest huvist, sõbralikest või muudest suhetest, mis neil on luureohvitseriga. Konfidentsiaalsetel kontaktidel ei ole luureohvitseri ees mingeid kohustusi. (MITN 3-6; V. Mitrokhin. KGB Lexicon, lk. 34.)

³⁶ Usaldusisik (доверительное лицо): Nõukogude kodanik, kes patriotismist lähtudes viib varjatult ellu luure ülesandeid oma kodumaal või välisriigis. (MITN 3-6; V. Mitrokhin. KGB Lexicon, lk. 33.)

³⁷ Peetakse silmas pealtkuulamist või signaalluuret.

³⁸ Peetakse silmas avastatud vastase pealtkuulamisevahendeid või signaalluuret.

³⁹ Venekeelne väljend ajakirjanduse kohta.

⁴⁰ Продвигать. Siin ja edaspidi kasutatakse tõlkena sõna „lukkama“, sisuliselt tähendab see varjatud mõjutamist informatsiooni avaldamiseks või arvesse võtmiseks, n.-õ. sisse sokutamist.

töötajaid, võib kasutada aktiivsete meetmete läbiviimise eesmärgil, loomata nendega agentuur- või usalduslikke suhteid. Operatiivsete kombinatsioonide teel tagada nende kaudu suunatud informatsiooni või desinformatsiooni ettesöötmise.

Efektiivseks vahendiks aktiivsete meetmete realiseerimisel on agendid ja usalduslikud kontaktid usuorganisatsioonide mõjukate esindajate hulgas. Seda kanalit kasutatakse usuringkondade positiivseks mõjutamiseks sõja ja rahu küsimustes, nende tõmbamiseks osa võtma sõjavastast liikumisest, Nõukogude Liidu initsiatiivide toetamiseks rahvusvahelisel areenil, aga ka Vatikani õõnestusaktioonide vastu ja neutraliseerimaks NSVL-le vaenulikke tendentse islamiliikumises.⁴¹

Eraldi kanalit aktiivsete meetme läbiviimiseks NSVL territooriumilt kujutavad endast välismaa õppurid, kelle hulgas on riigipeade, valitsusjuhtide, poliitiliste parteide ja ühiskondlike organisatsioonide juhtide sugulased või lähikondsed.

Huvipakkuv kanal aktiivsete meetmete läbiviimiseks NSVL territooriumilt on ka Nõukogude kodanike sugulussuhted. Agentide ja usaldusisikute kaudu, kes on kontaktis piiri taga elavate sugulastega, saab lükata suunatud informatsiooni ja desinformatsioonimaterjale, mõjutada positiivselt emigrantlikke ringkondi, levitada andmeid, mis kompromiteerivad nõukogudevastaste organisatsioonide ja formeeringute liidreid ja aktiviste.

Oluline osa PGU RT-valitsuse ja KGB-UKGB esimeste (luure) allüksuste aktiivsete meetmete läbiviimisel on töö välismaa delegatsioonidega ja piiritaguste maade üksikute riigi-, poliitika- ja ühiskonnategelastega nende Nõukogude Liidus viibimise ajal. Tööks nendega kasutatakse lisaks välismaalastest ja Nõukogude kodanikest agentidele ära ka erinevate ametikohtade või ühiskondlike nõukogude esindajaid. See annab võimaluse viia välismaalasteni suunatud informatsiooni erinevatelt positsioonidelt, kasutades erinevaid argumente, hinnanguid ja nüansse. Sealjuures igauks, lähtudes Nõukogude luure osavõtul välja töötatud teesidest, kinnitab ja täiendab seda, mis oli välismaalasteni viidud varem. Vestlusi ühe või teise välismaalasega viiakse läbi nii üks-ühele kui ka mitme Nõukogude esindaja osavõtul, mis võimaldab teda vastavalt mõjutada mitte ainult erinevate seisukohtade otsese väljautlemisega, vaid ka näiteks mõttevahetusega tema juuresolekul või „spontaanselt“ tekkinud diskussiooniga Nõukogude esindajate vahel.

Suunatud informatsioon ja desinformatsioon, mis viidi välismaalasteni vestluste käigus Nõukogude esindajatega, võib leida otsest või kaudset kinnitust spetsiaalselt ette valmistatud publikatsioonidest ja telesaadetest. Mõnikord sellised publikatsioonid – eelkõige perifeerses pressis – organiseeritakse juba enne välismaalase kohalesõitu NSVL-i ja need on alguspunktiks vestlusele temaga luuret huvitaval teemal. Välismaalasele, kellel on küllalt kõrge ametialane või ühiskondlik positsioon, organiseeritakse intervjuud ja pressikonverentsid, mille ajal, esitades spetsiaalselt valitud küsimusi, viiakse ta luurele vajalike järelduste ja avaldusteni või suunatakse mingitele Nõukogude Liidule kasulike tegudeni.

Eesmärgiga viia välismaalase kaudu Nõukogude Liidu huvidele vastavat informatsiooni kindlate ringkondadeni piiri taga, organiseeritakse tema NSVL-s viibimise ajal vastavate teadus- asutuste, ettevõtete, näituste jne. külastused, kus ta saab suunatud andmed luure poolt valitud spetsialistidelt. Laialt kasutatakse võimalust organiseerida NSVL territooriumil välismaalasele kohtumisi Nõukogude riigi- ja parteitegelastega, piiri taga kuulsate teadlastega ja teiste isikutega, kelle arvamust välismaalane ei või arvestamata jätta.

Olulist tähtsust omab mõjutamise järjepidevus kogu perioodi jooksul, mil välismaalane on NSVL-s, mõjutusmeetodite mitmekesisus, vajalike spetsialistide ja autoriteetide lai valik, välismaalase mõjutamisele vastuvõtlikkuse suurendamisele kaasa aitava atmosfääri loomise tingimuste kättesaadavus.

Teatud väljapaistvad välismaa riigi- ja ühiskonnategelased on erinevatel põhjustel huvitatud

⁴¹ Aastatel 1979–1989 sõdis NSVL Afganistanis, teenides ära maailma avalikkuse, sh. eriti islamimaade meelepaha.

sidemete arendamisest meie maaga. Tihti on neil realistlikud positsioonid peamistes rahvusvahelistes küsimustes. Avaldades neile teatud mõju, viies nendeni meie mitteametlikud hinnangud ühtedele või teistele sündmustele ja informatsiooni aktuaalsete probleemide kohta, kallutab luure neid Nõukogude Liidule kasulikele otsustele ja tegudele, meie ideede levitamisele oma ümbruskonnas, avaliku arvamuse kujunemisele, aga ka oma valitsuste, parteide ja organisatsioonide mõjutamisele. Siiski tuleb arvesse võtta, et suunatud informatsiooni (desinformatsiooni) kohaleviimise objektiks ei saa olla iga välismaalane, vaid ainult need isikud, kes tänu oma ametialasele või ühiskondlikule positsioonile, isiklikele või sugulussidemetele valitsusaparaadiga, poliitika- ja parteitegelaste, sõjaväelaste ja ärimeeste hulgas omavad reaalselt võimalust viia nende saadud andmed meid huvitavate ringkondadeni.

Teatud olukordades kasutatakse aktiivsete meetmete realiseerimiseks NSVL territooriumilt ametlike kanaleid: organiseeritakse meile kasulikud autoriteetsete välismaa esindajate esinemised Nõukogude raadios, televisioonis, pressikonverentsidel välismaa ajakirjanikele; inspireeritakse neile selliste küsimuste esitamine, mis aitaksid teravamalt valgustada NSVL positsiooni, puudutaksid aktuaalset probleemi, mis väljub pressikonverentsi teema raamidest või neutraliseerib ühtede või teiste ajakirjanike provokatiivseid küsimusi. Allüksused, mis viivad läbi luuret NSVL territooriumilt, võivad oma agentuuri kaudu välja töötada ja ellu viia selliseid aktiivseid meetmeid, nagu erinevate nõukogude inimeste gruppide pöördumised teatud välismaa üldsuse ringkondade poole rahvuse, usu, ametiala või muul alusel, mis kindlustab vajaliku efektiivsuse ja soovitud tagasiside välismaal.

Lisaks välismaalastest agentidele ja usalduslikele kontaktidele kasutatakse aktiivsete meetmete läbiviimisel ka Nõukogude kodanikest agente ja usaldusisikuid. Sel eesmärgil meelitatakse koostööle luurega rahvusvahelisel areenil tuntud ühiskonnategelased, suured teadlased ja maailmanimega ajakirjanikud, rahvusvaheliste suhete, sõjalis-strateegiliste probleemide ja majanduse spetsialistid, sõjavastased ja noorsooliikumised jt. Seda kategooriat isikuid võib efektiivselt kasutada mitte ainult tööks huvipakkuvate välismaalastega NSVL territooriumil, vaid ka meie aktsioonide realiseerimiseks välismaal; välismaale saatmiseks ette nähtud välispoliitilise, sõjalise ja majandusliku problemaatikaga tegelevate materjalide ettevalmistamiseks; kontseptsioonide ja ideede väljatöötamiseks ja kvalifitseeritud konsultatsiooni saamiseks.

NSVL territooriumilt aktiivsete meetmete realiseerimises osalevad vahetult operatiivtöötajad, kes esinevad vastavate Nõukogude asutuste kätte all⁴² ja hoiavad kontakte välismaalastega. Lisaks tööle agentuuri kaudu viivad nad ise läbi mõjutusvestlusi huvipakkuvate välismaalastega, lükkavad nende vestluste käigus suunatud informatsiooni (desinformatsiooni), selgitavad välja objektide reaktsiooni sellele jne. Analoogete tööga tegelevad operatiivtöötajad sõitudel välismaale erinevate Nõukogude delegatsioonide koosseisus võtmaks osas rahvusvahelistest kohtumistest, konverentsidest ja muudest foorumitest, aga ka kultuuri- ja teadusvahetuse raames.

Ülesannete tähtsus ja raskus, mida KGB välisluure lahendab aktiivsete meetmete abil, kasvab pidevalt. Mingisuguse ühekordse ürituse läbiviimisest suuremal osal juhtudest ei piisa. Seejärel praktiseeritakse järjest laiemalt kompleksseid aktiivseid meetmeid, mis kujutavad endast vormilt, meetoditelt ja realiseerimise sfäärilt erinevat, aga ühele eesmärgile suunatud aktsioonide tervikut, mida viiakse läbi üheaegselt või järjepanu mingi perioodi jooksul, mis täiendavad üksteist ja aitavad kaasa terve operatsiooni efektiivsusele. Paljud aktsioonid, mis organiseeritakse NSVL territooriumilt, on osaks komplekssetest meetmetest, mis on suunatud tähtsaimate poliitiliste, strateegiliste, teaduslik-tehniliste ja rahvamajanduslike ülesannete täitmisele.

Komplekssete aktiivsete meetmete planeerimisel antakse PGU RT-valitsusele ette konkreetne probleem ja määratakse lõpptulemus, mis tuleb saavutada. Vastavalt kompleksse aktiivse meetme näidatud probleemile ja lõpptulemusele töötab RT-valitsus iseseisvalt või koos teiste Glavka⁴³ all-

⁴² Под прикрытием.

⁴³ Peavalitsuse (главное управление) „hellitusnimi“ (Главка). Siinkohal peetakse silmas PGU-d.

üksustega, KGB residentuuridega välismaal, KGB-UKGB esimeste (luure) allüksustega, NSVL Riikliku Julgeolekukomitee keskparaadi vastuluure allüksustega välja ja viib ellu omavahel seotud ja ühtsele eesmärgile allutatud aktiivse meetme. Need viiakse ellu otseselt RT-valitsuse ja KGB-UKGB esimeste (luure) allüksuste operatiivkoosseisu poolt, aga ka välismaalastest ja Nõukogude kodanikest agentide kaudu, usalduslike kontaktide ja usaldusisikute poolt.

NSVL territooriumilt aktiivseid meetmeid läbi viivate poliitilise luure allüksuste mõjutusvestlused, leheaktsioonid,⁴⁴ koosolekute, miitingute, rongkäikude, pikettide jms. organiseerimine, brošüüride ja raamatute väljaandmine, suunatud või desinformatsiooni viimine vastavate adressaatideni komplekssete aktiivsete meetmete käigus – kogu see töö ei erine põhimõtteliselt KGB välismaal „legaalsete“ residentuuride positsioonidelt tehtavast tööst. Siiski, omapära või erilisus seisneb laiemas ja aktiivsemas Nõukogude asutuste võimaluste ärakasutamises luure seatud ülesannete huvides. See tagatakse tegelikult sellega, et osad asutused ja organisatsioonid vastavalt oma funktsioonidele tegelevad välispoliitilise propagandaga samade probleemidega seondunult, mille suhtes viib aktiivseid meetmeid läbi KGB välisluure. Näiteks, uudisteagentuur „Novosti“ levitab välismaal materjale, mis on suunatud Nõukogude Liidu välispoliitilise kursi toetuseks ning agressiivse ja rahule ohtliku USA administratsiooni ja NATO bloki poliitika paljastamisele, Nõukogude rahukaitse komitee toetab sõjavastast ja tuumavastast liikumist, Üleliidulise kaubanduspalati tegevus aitab kaasa kapitalistlike maadega kaubandus-majanduslike suhete arendamisele, Nõukogude Aasia ja Aafrika maade solidaarsuse komitee suunab oma tegevuse rahvuslike vabastusliikumiste toetamisele.

Siiski luure, viies läbi aktiivseid meetmeid NSVL territooriumilt, ei dubleeri Nõukogude asutuste ja organisatsioonide ettevõtmisi, vaid kasutab nende võimalusi oma huvides ning vajaduse korral toetab ja tugevdab nende tegevust oma varjatud kanalite kaudu. Põhimõtteline erinevus propagandameetmete ja luure aktiivsete aktsioonide vahel on selles, et Nõukogude asutused esinevad oma nime all, aga luure tegutseb võõra lipu all,⁴⁵ kasutades talle omaseid vahendeid, vorme ja töömeetodeid. Luure liitmine ametlikele välispoliitilistele, välismajanduslikele ja muudele Nõukogude asutuste ja organisatsioonide aktsioonidele ning tema võimaluste kasutamine saavutamaks Nõukogude riigile kasulikke tulemusi (selle initsiatiividele toetuse organiseerimise ja nende mastaapsuse suurendamise teel) viiakse läbi plaanilises korras. Vajadusel võivad Nõukogude organisatsioonid ja massiteabevahendid olla liidetud toetamaks luure poolt välismaal inspireeritud ülesastumisi.

Vaadates läbi ettepanekuid ühtede või teiste aktiivsete meetmete läbiviimiseks Nõukogude Liidu territooriumilt, tuleb seada reaalsed, praktiliselt saavutatavad ülesanded, mille täitmiseks on olemas või on võimalik luua vajalikud agentuur-operatiivsed võimalused ja materiaaltehniline baas, võttes arvesse kohalikke olusid [liidu]vabariikides, kraides ja oblastites, teadus-, kultuuri- ja turistide vahetuse olemasolu ja intensiivsust kapitalistlike riikidega, aga ka vastase eriteenistuste konkreetseid püüdeid ühes või teises NSVL regioonis. Keskusesse⁴⁶ saadetavates ettepanekutes KGB-UKGB märgivad esimesed (luure) allüksused ära planeeritava aktsiooni sisu ja eesmärgid, realiseerimise kanalid, täideviijad ja nende reaalsed võimalused, aga ka oodatavad tulemused.

Aktiivse meetme ettevalmistamise oluline koostisosa on agentuuraparaadi legendi ja tegevuse läbitöötamine. Näiteks, viies suunatud informatsiooni NSVL-s asuva välismaalasi, tuleb ette näha küsimuste tekkimise võimalus selle allika kohta. Seepärast, andes agendile ülesande lükata ettevalmistatud teesidega „informatsiooni“, tuleb sinna lisada andmeid, mis on saadaval kohalikus

⁴⁴ Lendlehe aktsioon (листовочная акция): luure aktiivmeetme vorm, mis koosneb salajasest luureteenistuse poolt ette valmistatud lendlehtede levitamisest luurejõudude ja eriressursside poolt sihtmärkriigi kindlaksmääratud piirkonnas sidumaks avalikku arvamust mingi küsimusega või tagamaks sihtmärkriigi võimude vajalikku reaktsiooni mingis küsimuses. (MITN 3-6; V. Mitrokhin. KGB Lexicon, lk. 62.)

⁴⁵ Siin tegu luulelise väljendusega – ei peeta silmas mõistet *false flag operation*, mis tähendab teise riigi luureteenistuse või organisatsiooni teesklemist.

⁴⁶ S. t. PGU-sse.

pressis, avalikus erialakirjanduses jms. See võimaldab agendil (usaldusisikul) näidata kursisolekut arutatava probleemiga ja seeläbi šifreerida⁴⁷ luure osalus läbiviidavas meetmes.

Kohustuslik tööelement aktiivsete meetmete valdkonnas on realiseeritud aktsioonile järgnenud reaktsiooni kindlakstegemine. See saavutatakse operatiiv-tehniliste meetmete kasutamise teel ja välismaalasega sihispärase vestluste läbiviimisega vahetult operatiivtöötaja või agendi poolt. Välismaalase väljaselgitatud kavatsused saadud informatsiooni kasutamiseks (ettekannet juhtkonnale, publitseerimine, arutelu parteis või ühiskondlikus organisatsioonis, avaliku esinemise jaoks jne.) peavad peegelduma vastavates aruandlusdokumentides.

Iga läbi viidud aktiivne meede võetakse kahenädalase tähtaja jooksul arvele PGU A-teenistuses. Teenistuse järeldused meetmete efektiivsuse kohta võetakse arvesse luure NSVL territooriumilt allüksuste, luureosakondade ja iga operatiivtöötaja töö hindamisel.

Materjalides, mis saadetakse A-teenistusse realiseeritud aktiivse meetme arvelevõtmiseks, peavad sisalduma: ülesande number ja kuupäev; realiseerimise aeg, koht, vorm ja kanal (šifreeritud viisil); andmed meetme tulemustest ja mõjutatava objekti reaktsioonist sellele; elluviimises osalenud töötajate isiklikud numbrid. Kui aktiivne meede viiakse ellu välismaa pressis materjalide avaldamise teel, siis aruandlusdokumentides märgitakse väljaande nimi ja kuupäev. Vastavad väljalõiked ning ajalehtede ja ajakirjade numbrid, aga ka välismaal välja antud raamatud, brošüürid ja muud trükimaterjalid saadetakse PGU A-teenistusse.

Luure NSVL territooriumilt omab märkimisväärseid informatsioonilis-analüütilisi võimalusi aktiivsete meetmete tagamiseks. Agentuuraparaatide kaudu Nõukogude ametkondades ja teaduslikes uurimisinstituutides organiseerib ta kontseptuaalse iseloomuga materjalide ettevalmistamist, mida realiseeritakse pärast mitte ainult PGU RT-Valitsuse ja KGB-UKGB esimeste (luure) allüksuste kanalite kaudu, vaid ka KGB residentuuride kaudu välismaal. Vajalikel juhtudel meelitab ta koostööle aktiivseteks meetmeteks agente ja usaldusisikuid väljapaistvate nõukogude teadlaste hulgast, suuri spetsialiste-rahvusvahelisi tegelasi⁴⁸, aga kasutab ka teaduslikke uurimisinstituute eksperthinnanguteks rahvusvahelistele ja sisemistele protsessidele kapitalistlikes ja arengumaades, mis kindlustab planeeritavate aktiivsete meetmete sügavama läbitöötamise.

Sel tegevussuunal on oluline tähendus, arvestades aktiivsete meetmetega lahendatavate probleemide raskemaks muutumist ja suuremat orienteeritust läbiviidavates meetmetes suunatud analüütilise iseloomuga materjalide viimisele meid huvitavate ringkondadeni välismaal. Operatiivkoosseisu julge, loominguline ja initsiatiivikas lähenemine ettevalmistatavatele aktiivsetele meetmetele NSVL territooriumilt võimaldab anda kaaluka panuse KGB välisluure töösse NSVL välispoliitiliste, sõjalisstrateegiliste, teaduslik-tehniliste ja rahvamajanduslike huvide tagamisel.

Tõlkinud
Ivo Juurvee

Artikkel on valminud KVÜÕA projekti O-013 raames.

⁴⁷ S. t. varjata.

⁴⁸ Международник.